
**KNOWLEDGE TRANSFER – CASE STUDY OF ARCHITECTURAL DESCRIPTIONS
IN THE LITERARY WORKS OF GAIUS JULIUS CAESAR**

Zoran Markovic

BU - University of Botswana, Gaborone, Republic of Botswana,
WAPS-Architects (Pty) Ltd, Gaborone, Republic of Botswana zoranmarkovic1958@gmail.com

Abstract: In lecturing architectural history, very often we face a lack of information, especially of data from the contemporary time. In that case we have to use information from other sources, other sciences (usually archaeological or historical data), from the latter times, or sometime even hearsay information. Time periods for which we have reliable primary data in architectural history are very rare. They are, but only partly, Old Egyptian, Greco-Roman and some parts of the West European medieval architecture. From the Renaissance time we have more contemporary data, including almost full write-up of architectural and urban/physical planning principles, design and construction details, descriptions of different building materials and techniques, etc. Biographies, memoirs or writings of the famous architects or by connoisseurs of art and/or architecture, could also give us a lot of information and necessary data for understanding certain architectural times or objects.

For those reasons, analysis of the Gaius Julius Caesar's written work for understanding of Roman period architecture is important. Usually academics are based on Marcus Vitruvius Pollio and his book *On architecture*. Caesar's works are usually reserved for linguists (Lingua Latina) or for military academies. Especially as Vitruvius was theoretic, and Caesar was writing about buildings and constructions which he designed, supervised their construction and used them. Caesar wrote about physical planning, castrums (military camps), fortifications, bridges, roads, etc.

Paper has aim to systematically show write-up of the architecture, architectural principles and particular objects in Caesar's written works and their importance in history of architecture and in academic works today.

The main objects of analysis were two major Caesar's writings – *Gallic Wars (Commentarii de Bello Gallico – Comments on the Gallic Wars)* and *The Civil War (Commentarii de Bello Civili – Comments on the Civil War)* together with other Caesar's works.

The paper is a summary of the results of larger research, which is compressed here due to space limitation (six pages with abstract and references). Due to the same reason, all photos, graphs and drawings are omitted. They were showing Roman military architecture and urbanism/physical planning and comparison of the Roman civil architecture and urbanism to the military and civil architecture of the latter periods.

Keywords: History of Architecture; Transfer of knowledge; Gaius Julius Caesar; Architecture of Roman period.

**PRENOSENJE ZNANJA – STUDIJA SLUCAJA OPISA ARHITEKTURE U DELIMA
GAJA JULIJA CEZARA**

Zoran Markovic

BU - University of Botswana, Gaborone, Republic of Botswana and
WAPS-Architects (Pty) Ltd, Gaborone, Republic of Botswana zoranmarkovic1958@gmail.com

Apstrakt: U nastavi istorije arhitekture, cesto se srecemo sa problemom nedostatka podataka, posebno nedostatkom informacija iz vremena koje se proucava. Tada se oslanjamo na dostupne izvore, koji su uglavnom sekundarni, najcesce arheoloski ili istorijski, a ponekad moramo koristiti i nesigurne izvore narodnih predanja i mitova. Retki su istorijski periodi i prostori, posebno tokom starog veka, gde imamo pouzdane primarne opise arhitekture. Ovde spadaju, ali i to samo delimi~no, arhitektura Starog Egipta, arhitektura Gr~ke i Rima, i delom arhitektura srednjeg veka Zapadne Evrope. Od vremena Renesanse imamo dosta pisanih izvora, vrlo ~esto i detaljne opise arhitekture posmatranog perioda i mesta (principe projektovanja, principe gra~enja, opise materijala i gra~evinskih tehnika, urbanisti~ke principe, i dr.). Opisi `ivota poznatih arhitekata, bilo da se radi o autobiografskim delima, ili opisima poznavalaca arhitekture, tako je mogu dati puno podataka potrebnih pri razumevanju pojedinih arhitektonskih dela ili celih epoha.

Zato je va`na i korisna analiza dela Gaja Julija Cezara za razumevanje arhitekture rimskog perioda. Na`alost, akademski krugovi vezano za ovaj period uglavnom se oslanjaju na delo Marka Vitruvija Polia (*Deset knjiga o*

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

arhitekturi), dok su Cezarovi spisi neopravdano zaobilaženi, ili analizirani prvenstveno od strane lingvisti (Lingua Latina) i vojnih stručnjaka. Tim pre što je Vitruvije bio teoretičar koji se bavio akademskim radom, a Cezar je pisao o konkretnim projektima, objektima koje je sam projektovao, nadzirao izgradnju i kasnije ih koristio, bilo da se radi o kastrumima, utvrđenjima, mostovima, putevima, limesima i dr.

Rad ima za cilj da sistematski prikaže opise arhitekture, arhitektonskih principa i pojedinih arhitektonskih objekata u delima Gaja Julija Cezara, i njihov značaj u istoriji arhitekture i akademskom radu danas.

Osnovni material za studiju su dva glavna dela Gaja Julija Cezara – *Komentari o Galskim ratovima (Commentarii de Bello Gallico)*, često prevedeni i kao *O Galskom ratu, The Gallic Wars*, i *Komentari o Građanskom ratu (Commentarii de Bello Civili – O Građanskom ratu, The Civil War)*, mada su analizirani i drugi njegovi radovi.

Rad je sa etičkim prikazom njegovih istraživanja koje je zbog ograničenog prostora ovde svedeno na dozvoljenu dužinu (šest stranica, uključujući i apstrakt i reference). Zbog ograničenog prostora izastavljene su i fotografije, skice i grafici koji daju prikaz arhitekture rimskog doba (vojne i civilne), i njenu uporednu analizu sa tipskim objektima kasnijih perioda, kako vezano za urbanizam, tako i kod pojedinih arhitektonskih oblika.

Ključne reci: Istorija arhitekture; Prenos znanja; Gaj Julije Cezar; Arhitektura rimskog doba.

1. UVOD

Arhitektura, ma koliko bila samosvojna, sklop nauke i umetnosti, ipak je ne samo povezana, već i uslovljena mnogim drugim oblastima, od kojih istoriji arhitekture pripada posebno mesto. Da bi smo u potpunosti razumeli arhitekturu, moramo poznavati istoriju arhitekture. Jedno od osnovnih polazista istorije arhitekture je njena interdisciplinarna povezanost. Ona je neraskidivo vezana ne samo sa arhitekturom, već i sa istorijom. Bez poznavanja uzroka, toka i uslovljenosti istorije, teško je razumeti razloge, tok i razvoj istorije arhitekture.

Okosnicu arhitekture i urbanizma do naših dana čine principi postavljeni u antičkoj arhitekturi. Kao što je u filozofiji veoma teško, gotovo nemoguće, dati nešto potpuno novo, nešto originalno ne vezujući se za prethodnike sve do antičke filozofije, tako je i u arhitekturi nemoguće raditi, bilo teorijski, bilo praktično, ne vezujući se i ne poznavajući istoriju arhitekture. Čak kada se i pojavljuju nove radikalne ideje i koncepti, često je to već vidjeno, a da autori nisu ni svesni da samo ponavljaju ideje i principe svojih prethodnika.

Moć i snaga rimske države počivali su na njenim vrlinama: hrabrost (virtus), skromnost (modestia), religioznost (pietas), pouzdanost (fides), sloga (Concordia), blagost čak i prema pobeđenom neprijatelju (clementia) i rad (disciplina). Dok su ovi pozitivni principi bili pravila ponašanja i uzor, rimska država je jačala i napredovala. Kada su ovi moralni principi oslabili i nestali, rimska država je postepeno slabila da bi došla do potpunog sunovrata. Uz moralne norme, bila su još dva stuba, dva jaka oslonca moći i prosperiteta: organizacija države i njena vojna sila. Vojska je bila snaga, ali ne samo gruba sila, već organizovana snaga koja se nije bavila politikom, već je bila u službi jačanja, sigurnosti i stabilnosti države. Vojna arhitektura, kao deo celokupnog arhitektonskog rada u rimskoj državi, izrasla je iz grčke arhitekture i urbanizma, ali je i vršila ogroman uticaj na tadašnju civilnu arhitekturu i urbanizam, kao u samom Rimu, još i u provincijama – Galiji, Siriji, Iliriku, Africi, Britaniji. Mnogi rimski pisci, istoričari i teoretičari pisali su o arhitekturi i vojnoj arhitekturi, a najznačajniji među njima su Marcus Vitruvius Pollio (Vitruvije) i Caius Julii Caesaris (Gaj Julije Cezar). Prvi sa stanovišta arhitektonskog teoretičara i predavača, drugi iz prakse, kao vojni komandant koji je tu arhitekturu stvarao i koristio. Koliko je Vitruvijevo delo poznato, toliko je Cezar kao teoretičar i praktičar arhitekture ostao malo istražen. Vitruvijeve *Deset knjiga o arhitekturi* služe kao arhitektonski udžbenik već dve hiljade godina, dok su Cezarovo delo izužavali uglavnom vojnici. Cilj rada je da se analiziraju opisi koje je dao Gaj Julije Cezar, kao i interakcija između civilne i vojne arhitekture rimskog perioda, kao i njenih uticaja. Ovaj uticaj se ogleda na kasnoantičkim gradovima i proteže se sve do renesanse, ima ga u delima o idealnim gradovima, u vojno-civilnim gradovima XVII i XVIII veka (Vojne granice), a njegove odlike nalazimo i tokom XX veka u Internacionalnom stilu.

Najbolji teorijski prikaz arhitekture rimskog doba daje Vitruvije u svojim *Deset knjiga o arhitekturi*. Knjige su pisane nekoliko decenija posle smrti Cezara i posvećene su njegovom usvojeniku i nasledniku Gaj Juliju Oktavijanu (kasnije prozvanom Avgust). Vitruvije arhitekturu deli na tri oblasti: graditeljstvo (urbanizam, javna, vojna, civilna, sakralna i sambena arhitektura), gnomiku (nauku o vremenu i satovima koja obuhvata i astronomiju i astrologiju) i maštinstvo (koje obuhvata hidrauliku, nauku o vodama i vodosnabdevanju, i izradu vojnih mašina). Arhitektura je danas sužena samo na prvu oblast, ali i dalje važe osnovni principi koje je dao Vitruvije: Da bi objekat bio kvalitetan, mora zadovoljiti konstrukciju (vrstu), materijale, funkciju (svrhu) i estetiku (lepotu).

2. PRIKAZ ARHITEKTURE I URBANIZMA U DELIMA GAJA JULIJA CEZARA

2.1. PRIKAZ ARHITEKTURE I URBANIZMA IZ KOMENTARA O GALSKOM RATU

U doba rimskog kraljevstva i rane republike, Galija je obuhvatala prostor između Alpa, Rajne, Atlantika, Pirineja i Sredozemnog mora, kao i Britaniju i Irsku, odnosno danasnja Francusku, Belgiju, zapadnu Holandiju, Svajcarsku, severnu Italiju i Britaniju. Naseljavali su je Kelti (koje su Rimljani još od IV veka pne. nazivali Galima, po keltskom klanu Gal(a)-to, mada i Cezar naglašava da Gali sebe nazivaju Kelti, a ne Gali). Tokom V veka pre nove ere, Gali osvajaju Cisalpinsku Galiju (Severna Italija do reke Po), uključujući etrusku državu, koja je tada već bila u opadanju. Stigla do Rima i 390. godine pne. ga osvajaju i spaljuju, ali se uz bogat otkup povlače. Gali u ogromnom broju naseljavaju dolinu reke Po. Vrhunac dostižu krajem IV i tokom III veka pne, kada njihova država obuhvata ne samo Britaniju, Irsku, danasnju Francusku, severoistočni deo Španije, već i severnu Italiju, južni deo Germanskih zemalja, celu Panoniju (danasnju Mađarsku, Srbiju, deo Rumunije), severnu Grčku, kao i centralni deo Male Azije. Krajem III veka pne. Rimljani pod vodstvom A. Regula i L. Emilia Papa osvajaju celu Cisalpinsku Galiju. Konzul Opimije 154. godine pne. prelazi u Transalpinsku Galiju kako bi pružio pomoć saveznicima u Masiliji (danasnji Marsej). Godine 125. i 124. pne. podiže se prvo rimsko utvrđenje u Transalpinskoj Galiji – Aqua Secstia. Daljim osvajanjem, Domicije na prostoru Galije uz Sredozemno more organizuje rimsku provinciju Narbonska Galika, sa centrom u Narboni. Gaj Julije Cezar 59. godine pne. dobija kao prokonzul na upravu Galiju. Za osam godina boravka u Galiji vodi stalne ratove kojima ne samo da smiruje stalno pobunjene Gali, već i uspeva da proširi granice rimske države na celu Galiju, deo Britanije i deo Germanije. Kao pobednik, vraća se u Rim 50. godine pne.

Gaj Julije Cezar je svoje memoare o Galskom ratu pisao u formi anala – po jedna knjiga za svaku godinu. On je autor prvih sedam knjiga, dok je osmu napisao Aul Horcije, njegov oficir, koji je izvršio i redakciju prvih sedam knjiga. Ovde su opisani 14 velikih Cezarovih vojnih pohoda u Galiji, protiv Gala, Brita i Germana. Cezar je nekoliko puta i gubio bitke (kod Gergovije je sramno potučen i jedva spasao život bekstvom), ali je na kraju uvek izlazio kao pobednik, (preći granice rimske države i slavu rimske vojske. Arhitektonski opisi u ovom delu su mnogobrojni i obuhvataju sve tri tadašnje oblasti arhitekture (građevinarstvo, gnomniku i maštinstvo). Najviše je pisao o građevinarstvu (tadašnji termin građevinarstva je obuhvatao ne samo građevinarstvo, već i arhitekturu i urbanizam u danšnjem značenju tih reči). Do detalja opisuje izbor mesta za vojni logor, izgradnju logora, mostova, (zidova, zidova za odbranu (dugih i do 12 km), kula (i do 30 m visine). Daje i opise galskih gradova, vojnih logora i fortifikacija.

O gnomnici pise u geografskom opisu Britanije. Njegovi podaci se najvećim delom slazu sa današnjim, bez obzira na vremensku razliku od dve hiljade godina, i na primitivnost mernih sprava i tehnike u poredjenju sa današnjim. O maštinstvu daje veoma detaljne opise bojnih sprava za napad i odbranu, ali i detaljne opise načina izrade ladja, kao i opise pojedinih vrsta vojnih i trgovačkih brodova. O principima arhitekture i načina života Rimljana i Varvara (Gala) Cezar pise gotovo kao neutralni posmatrač, hvaleći vrline i kritikujući mane. Ni u jednom trenutku nema pristrasnosti, niti odnosa sa visine jednog rimskog građanina prema Varvarima.

1. U prvoj knjizi opisuje vojni pohod protiv Helveta 58. godine pne. Dati su opisi načina života pojedinih galskih plemena, posebno Helveta. U ovoj knjizi Cezar opisuje privremeni limes (odbrambeni zid) dugacak 12 km, koji je izgradio između jezera L Man i planine Jura. U oblasti Tigurina, na reci Arar gradi privremeni most. Iste godine dolazi i do rata sa Germanima koji upadaju u Galiju predvođeni Ariovistom. Iz opisa te kampanje, za arhitekturu su bitni opisi germanskog vojnog logora i dva vojna logora koje je izgradio Cezar. Jedan od njih je klasični *castrum*, a drugi je manji markski logor.

2. Druga knjiga opisuje vojne kampanje koje su se odigrale 57. godine pne. Tokom rata sa Belgima, Cezar postavlja logor na reci Aksoni, blizu grada Bibrakta. Velika paktinja se daje izboru samog mesta logora. Logor je uz reku, na njenom zavoju, na brežuljku koji se sa jedne strane spušta blago, a sa ostalih pada strmije. Mesto je veoma slično položaju vojnog logora iz koga je kasnije nastao rimski grad Singidunum (danasnji Beograd). U ovoj knjizi daje i izbor mesta kao i samog logora rimske vojske na reci Sabis.

3. Treća knjiga obuhvata godinu 56. pne, kada Cezar preuzima nekoliko vojnih pohoda – rat u Alpima protiv Nentusta koje je predvodio Galba, pomorski rat sa Venetima na kanalu, i rat u Akvitaniji, gde je rimsku vojsku predvodio Kras. Zbog obilja događaja, Cezar se ne upušta u detaljnije opise. Zanimljivi su opisi galskih i rimskih vojnih i trgovačkih ladja.

4. Četvrta knjiga je posvećena 55. godini pne. U Galiju upadaju Germanska plemena Usipeti i Tenkteri. Cezar ih pobeđuje u Galiji, a zatim prelazi u Germaniju gde vodi borbe sa Sugambijima i Ubijima. Počinje da priprema invaziju Britanije. U ovoj knjizi imamo divan opis izgradnje mosta na Rajni – plan, opis radova, i dimenzije

pojedinih elemenata. Za samo deset dana rimska vojska je završila most na najvećoj reci u rimskoj državi i prebacila se preko.

5. Peta knjiga govori o ~uvenoj invaziji Britanije 54. godine pne. Daje dosta ta~ne opise zemlje, klime, geografskih položaja, ~ak i opis obala Britanije i pripadajućih ostrva (Irska, Man, [etlandska ostrva, Kanalska ostrva). Dat je i opis na~ina ratovanja u Galiji (koji nije bio karakteristi~an za vojne pohode rimske vojske), a koji uti~e na arhitekturu i urbanizam zemlje gde se vodi kampanja. Pre pohoda, Gali spaljuju svoja sela da bi onemogućili dezertere koji bi be`ali kući. Takođe, cezar primenjuje taktiku *spr`ene zemlje*, tako da posle zavr{etka vojnih dejstava i pokoreni narod, i rimska okupatorska vojska i administracija grade nova naselja koja ubrzo prerastaju u gradove. Rimski urbanizam se siri. To uklju~uje odabir mesta za novo naselje, organizaciju budućeg grada, gradske zidine i ostale fortifikacije, vodosnabdevanje, puteve, mostove i dr. Cezar prekida boravak u Britaniji i vraća se u Galiju zbog upada Germana i velikog ustanka Gala. Cezar opisuje borbu za logor u oblasti Nervija, koji su opsedali varvari pod Ambiorigom, a branio ga je Kvint Ciceron. Tokom opsade i borbi, logor se dograđuje i utvrđuje. Samo za jednu noć, od već prikupljenog i pripremljenog materijala, napravljeno je 120 kula oko logora. Rat se zavr{ava velikom Cezarovom pobedom.

6. [esta knjiga, o 53. godini pne, puna je detaljnih opisa, jer se radilo o relativno mirnom periodu. Cezar daje opise naroda, obi~aje, na~in `ivota po gradovima Galije, dr`avnu organizaciju i stale`e Gala i Germana. Te godine je, na Cezarovo insistiranje, Velika skup{tina cele Galije prenetu u Luteciju (danasnji Pariz), glavni grad plemena Parizana, na ostrvo na reci Seni, gde je ostala do danasnjeg dana. Od borbi, opisan je ratni pohod u zemlju Germana, za {ta je bilo potrebno izraditi most preko rajne. Most je napravljen na klasi~an na~in za samo tri dana, i omogu}io je rimskoj vojci na ~elu sa Cezarom da predju u Germaniju.

7. Sedma knjiga govori o najvećem ustanku Gala 52. godine pne, pod vođstvom Vercingetoriksa. Veoma sposoban vojskovođa i politi~ar, uspeva da objedini gotovo sva galska plemena i da ozbiljno ugrozi vlast i premoć rimske vojske. U nizu bitaka uspeva da pobedi Rimljane, a kod Gergovije nanosi poraz i Cezaru li~no. Iz ove borbe Cezar uspeva da bekstvom spase `ivot i ostatke trupa. Međutim, Cezar oporavlja i obnavlja trupe, reorganizuje rimsku vojsku u Galiji, obnavlja savezni{tva, vraća primat, i u bici kod Alezije nanosi Galima poraz od koga se nikada nisu oporavili. Vercingetoriks (po nekim izgovorima Vercingetorig) sa svojim vojskovođama je zarobljen, a galska vojska razbijena. Kao i u drugim knjigama, Cezar i ovde ne opisuje samo borbe, već i na~in `ivota Gala u gradovima za vreme mira i u utvrđenjima za vreme rata, njihovo ponasanje pri napadu i opsadi, kao i pri odbrani. Analizira galske gradove i bedeme na primeru Avarika. Opisuje i rimske logore kod Gergovije i Alezije. Kod Alezije gradi glavni logor (klasični utvrđeni kastrum) i 23 manje kule stra`are.

8. Osmu i poslednju knjiga opisuje zadnju godinu Cezarovog boravka u Galiji. Ovu knjigu je napisao njegov legat Aul Hircije, a na osnovu Cezarevih pri~a i beleški. Posle poraza kod Alezije, Gali nisu vi{e bili u mogućnosti da preduzmu ozbiljniju vojnu kampanju. Pleme Belovak poku{ava da podigne ustanak, isto kao i galski poglavica Dumnak, ali su oba poku{aja veoma brzo ugu{ena. Prilikom opsade grada Ukseloduna, kojom rukovodi li~no Cezar, izvode se veoma obimni građevinski radovi. Gradi se kula 30 m visine, ogromni {anac oko grada, ~ak se i kanalima se skre}e reka da bi se onemogućilo vodosnabdevanje opsednutog grada. Ovo je ne samo kruna Cezarove kampanje u Galiji, vec i pokazivanje rimske tehnike i znanja, kojima se lomi i sama `elja Gala za novim ustancima. Potpuni trijumf.

2.2. PRIKAZ ARHITEKTURE I URBANIZMA IZ KOMENTARA O GRADJANSKOM RATU

Za razliku od Komentara o Galskom ratu, ovo delo je mnogo kraće i sa manje detaljnih opisa. Razlog nije u tome sto je Gradjanski rat kraće trajao ili bio manje zanimljiv za opisivanje. Naprotiv, trajao je vi{e od pet godina, a bitke su bile mnogo `esje i krvavije, jer se nije ratovalo protiv Varvara, već protiv jednako obu~enih i iskusnih rimskih vojnika. Razlog je u tome {to ovaj rat nije smatran ~asnim, potrebnim, niti pravednim. Pobednicima je ~ak, nasuprot starog rimskog prava, bilo uskra}eno pravo na trijumf, jer nije isto boriti se protiv Varvara za spas ili slavu Rima, i ubijati rimske građane u borbi za vlast.

Drugi građanski rat (ovde je kori}en uobicajeni termin *drugi* za gradjanski rat vođen od 50. do 45. godine pne. između Cezara i Pompeja, mada je taj naziv veoma diskutabilan) vođen je između Optimata, stranke oligarhije koju je predvodio Gnej Pompej, i Pupulata (Narodne/Demokratske stranke), ~iju je vojsku predvodio Gaj Julije Cezar. Borbe su se vodile u [paniji, Italiji, Africi, na Balkanu (Ilirik, Gr~ka) i u Egiptu. Uz Pompeja su bili Senat, konzuli, veći deo plemstva (Scipion, Katon, Ciceron), dok su Cezara podr`avali veći deo vojske i deo plemstva (Marko Antonije, Gaj Kasije). Pobedama Cezara u Heladi i Egiptu, kao i smrću Pompeja, zavr{ava se ovaj rat bitkom kod Munde u danasnjoj [paniji, 17. marta 45. godine pne.

Komentari imaju tri knjige koje nisu pisane po godinama (kao anali, poput Komentara o Galskom ratu), već obuhvataju borbe po oblastima, odnosno vojne kampanje. Prva knjiga govori o borbama u Italiji, opsedanju Masilije (danasnjeg Marseja) i borbama u Hispanici (danasnjoj Španiji). Druga knjiga je o završetku opsade Masilije, a treća o borbama u Heladi, na Balkanu i u Egiptu.

Od arhitektonskih opisa dati su zatvaranje luke u Brundiziju, opis grada i opsada Korfinia, Cezarov netipični vojni logor kod Ilerte u Hispanici, i radovi na skretanju vode reke Sikor. Veoma detaljna analiza i opisi su dati u delu koji govori o opsedanju Masilije. Rade se izuzetne građevine – drvena kula visine 20 metara, nasip dubok 27 metara, netipična opsadna kula od opeke, visespratne opsadne kule i nasipi od opeke. Svi ovi elementi su retko korišćeni u rimskoj vojnoj arhitekturi, i ne samo da su izuzeci koji potvrđuju pravila i principe vojnog graditeljstva tog vremena, već i sponu između civilnog i vojnog graditeljstva u doba Rima.

2.3. PRIKAZ ARHITEKTURE I URBANIZMA IZ OSTALIH CEZAROVIH DELA

Cezar nije bio samo vojni komandant i političar. Celog života se bavio pisanjem, mada najveći deo njegovih dela iz ranijih dana nije ostao sačuvan. Kao mlad, smatran je jednim od najboljih oratora i pisaca u prozi u Rimu. Čak i Ciceron hvali njegov stil i retoričke sposobnosti. Od njegovih ranijih dela sačuvani su odlomci (citati u delima drugih autora tog vremena) – Anticato (politički pamflet pisan protiv Katona (Cato) kao odgovor na Ciceronovu pohvalu; govor na sahrani oboje sestre Julije i njegove pesme i poeme.

Od memoarskih radova najčვენiji i potpuno sačuvani su ovi analizirani komentari o Galskom ratu (Commentarii de Bello Gallico) i komentari o Građanskom ratu (Commentarii de Bello Civili). Njegovim radovima se smatraju (mada postoje i sumnje u autorstvo) i O Aleksandrijskom ratu (De Bello Alexandrino), O Africkom ratu (De Bello Africo) i O Španskom ratu (De Bello Hispaniensi).

Gaj Julije Cezar se dosta bavio arhitekturom u tadašnjem značenju te reči. Zanimali su ga ne samo graditeljstvo, već i gnomika i matematika. Ali samo kao praktične nauke koje služe za ostvarivanje pojedinih konkretnih ciljeva, a ne kao teorijski sistemi. U svom delu O zvezdama (*De Astris*) daje ozbiljnu gnomičku studiju. O arhitekturi, u danasnjem značenju, mnogo su važniji podaci o izvedenim i planiranim radovima. Osim vojne arhitekture, Cezar je planirao i niz velikih zahvata, ali su ga ratovi i smrt onemogućili u tome. Ne samo da je `eleo i planirao, već je i po`eo pripreme za prokopavanje Korintskog kanala u Grčkoj, čime bi se znatno skratilo putovanje između Italije i istočnih provincija. Sa grčkim astronomom Sozigenom završio je reformu kalendara, dok su njegovi drugi astronomski radovi ostali nezavršeni. U Italiji je `eleo da isušimo Pomentina i Setije, i da taj teren naseli. Nezadovoljan položajem grada Rima planirao je da tok Tibra skrene kod Rima da bi isao do Circeje, sa ušjem kod Taracina. Zatvaranjem nasipima postojeg ušja Tibra, stvorio bi ogromnu luku. Detaljnije opise za većinu ovih radova nalazimo kod Cicerona. Iako je bio Cezarov protivnik i politički i tokom Gradjanskog rata, Ciceron je bio veliki poštovalac Cezarovog dela.

3. ZAKLJUCAK I PREPORUKE

Utjecaji između vojne i profane arhitekture u vreme rimske države su interakcijski. Razvoj države, filozofije, ekonomije, ne dovodi samo do razvoja profane i sakralne arhitekture, već i do razvoja vojske i vojne arhitekture. Vojni logor (castra, castrum) nastao je iz principa rimskog grada u malom (Roma quadrata). Ali i mnogi gradovi, kako u Italiji, još i u provincijama, nastali su iz vojnih logora, ili po uzoru na njih. Izbor mesta za vojni logor, kao i rešavanje svih logističkih problema za privremeni ili dugoročni smestaj velikog broja ljudi (rimska legija je brojala 6.000 ljudi krajem perioda republike i početkom carstva, a konzulska vojska se sastojala od dve legije i pomoćnih trupa – ukupno 24.000 ljudi), zahtevao je ne samo određeno urbanističko znanje, već su se ti principi preneli na odabir mesta za osnivanje novih gradova. Svuda gde je bila rimska država, bila je i rimska vojska. A gde je bila rimska vojska, bilo je castrum-a, bilo je i inženjera koji su projektovali i gradili puteve, vodosnabdevanje, odbranu, logistiku. Jedan od glavnih uticaja rimske arhitekture, a o čemu govori i sam Cezar na više mesta, je u njenoj upotrebljivosti. Dobro je samo ono što je funkcionalno, što služi svrsi.

Pri predavanjima istorije arhitekture, jedan od osnovnih problema je tačnost i što potpunije razumevanje uzroka, događaja i posledica vezanih za razvoj pojedinih arhitektonskih oblika, principa ili samih objekata. Literatura iz perioda koji se razmatra je često vrlo oskudna ili ne postoji. Mnogi predavači istorije umetnosti i istorije arhitekture često prenebegavaju ovaj problem i uglavnom se oslanjaju na postojeće, već date principe i na njima baziraju svoja predavanja. Kod lekcija iz arhitekture rimskog doba, standardno je oslanjanje na Vitruvija i kasnije izvore. Cilj rada je da pokuša da promeni taj prilaz i uvodjenjem analiza radova Gaja Julija Cezara u nastavu, obogati predavanja istorije arhitekture rimskog perioda.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Tokom perioda od 2008-2012, autor rada je na svojim predavanjima istorije arhitekture uklju~ivao ne samo dela Gaja Julija Cezara (Istorija arhitekture 1, predavanje o rimskoj arhitekturi), ve} i drugih autora iz perioda koji je analiziran. To je na predavanjima iz istorije arhitekture 1 i 2, kao i na predavanjima iz istorije umetnosti dalo dobre rezultate ne samo kroz pove}anje prose~ne ocene, kvalitet seminarskih radova studenata, ve} i kroz ve}u zainteresovanost studenata za predmet i pojedine teme.

4. LITERATURA

- [1] Gaj Julije Cezar – Komentari o Galskom ratu (Caius Iulii Caesaris – Bellum Gallicum/Commentarii rerum gestarum), Matica srpska, Novi Sad, 1988.
- [2] Gaj Julije Cezar – Komentari o Gra|anskom ratu (Caius Iulii Caesaris – Commentarii belli civilis), Matica srpska, Novi Sad, 1988.
- [3] Marko Vitruvije Polio – Deset knjiga o arhitekturi (Marcus Vitruvius Pollio – De architectura libri decem), Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- [4] Tit Livije – Istorija Rima (Titi Livi – Ab urbe condita), Srpska knji`evna zadruga, Beograd, 1991.
- [5] Plutarh – Slavni likovi antike (Iz Uporodnih zivotopisa – O Cezaru), Matica srpska, Novi Sad, 1987.
- [6] Plutarh – Slavni likovi antike (Iz Uporodnih zivotopisa – O Ciceronu), Matica srpska, Novi Sad, 1987.
- [7] Mihail Rostovcev – Istorija starog sveta, Matica srpska, Novi Sad, 1990.
- [8] E. A. Gutkin - Urban development in West Europe, Tom V, France and Belgium, The Free Press, New York, USA, 1970.
- [9] Branislav Mirkovi} – Osnovi urbanizma 1A, 1B, Gra|evinska knjiga, Beograd, 1978.
- [10] Husref Red`i} – Istorija arhitekture, Stari vijek, Zavod za izdavanje ud`benika, Sarajevo, 1969.
- [11] H. W. Janson – Istorija umetnosti, Jugoslavija, Beograd, 1974.
- [12] H. R. Hitchcock, L. Lloyd i dr. - Svetska arhitektura, Gra|evinska knjiga, Beograd, 1967.
- [13] Vojna enciklopedija, Tom 2, 3 i 8, Vojnoizdava~ki zavod, Beograd, 1959, 1960, 1966.
- [14] Vojni leksikon, Vojnoizdava~ki zavod, Beograd, 1981.